

Forme ale indezirabilului: despre maidanezi, vagabonzi și ideologiile drepturilor animalelor

[Forms of undesirable: about wild dogs, vagabonds and animals rights ideologies]

Vintilă Mihăilescu, *Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului*, Chișinău, Cartier, 2013.

Ce atrage atenția cititorului de prima dată când deschide cartea profesorului Vintilă Mihăilescu este stilul colocvial, anecdotic, aspect de natură să creeze impresia unei lecturi ușoare și poate chiar superficiale. Dar, odată ce a parcurs cartea, acesta se va convinge că lucrurile nu stau nici pe departe așa. Dimpotrivă, *Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului* conturează o antropologie socială încheagată, profundă și în același timp relaxantă; la sfârșit,

cititorul va avea impresia că a parcurs un roman de calitate când, de fapt, va fi citit o cartea eminentă științifică. Așa că nu îmi rămâne decât să felicit autorul atât pentru exprimare, cât și pentru conținut, și să trec mai departe la acesta din urmă.

Numărul de câini vagabonzi depășește cu mult media mondială, europeană sau chiar est-europeană. Cauzele acestui fenomen sunt multiple. Pe lângă o legislație ambiguă și incoerentă și iresponsabilitatea populației urbane, care distinge de obicei între maidanezii „buni”, ai locului (scării de bloc, străzii, cartierului) și maidanezii „răi”, singurii care „mușcă”, și nemaținând cont de faptul că peste 80% dintre câinii vagabonzi adoptați de bucureșteni sunt eliberați la scurt timp pe străzi – respectiv iresponsabilitatea sau cinismul administrațiilor locale și/sau a ONG-urilor de profil, care transformă în afaceri bănoase problema câinilor vagabonzi utilizând complicitatea hingherilor, instruiți să se comporte preferențial, a veterinarilor și a farmaciștilor – Mihăilescu susține că estomparea postcomunistă a limitei

dintre public și privat reprezintă piatra unghiulară a acestui indezirabil deznodământ. Nu sistematizarea întreprinsă în „Epoca de Aur” reprezintă factorul declanșator al acestui fenomen, chiar dacă, desigur, l-a amplificat, mulți dintre cei cărora le erau dărâmate casele și erau forțați să se mute în blocuri, în sau în afara localității a cărei rezidenți erau, renunțând la animalele de companie – ci tocmai atitudinea echivocă descrisă mai sus, distincția între maidanezii „noștri”, blânzi și jucăuși, și cei „străini”, agresivi și ușor iritabili; întreținerea acestei dualități disfuncționale, la limita dintre spațiul public și spațiul privat (scara blocului, spațiul verde dintre blocuri, strada „noastră” șamd.) face ca numărul câinilor vagabonzi să nu scadă semnificativ, ba chiar să crească, în anumiți ani.

Excluderea din ordinea social-simbolică nu îi afectează numai pe câini, sau numai animalele; îi afectează în primul rând pe oameni. Mihăilescu operează, cu ajutorul lui Michel Foucault și nu numai, o incursiune în istoria avagabondajului și a evoluției formelor de excludere socială de-a lungul epocii moderne. Astfel, dacă în Evul Mediu timpuriu Biserica Catolică impusese caritatea drept unicul comportament permis în raport cu săracii și cerșetorii, această atitudine se va schimba radical la sfârșitul Evului Mediu și în timpul Renașterii. Vagabondajul masiv, exceptând bandele de tâlhari, haiduci și tot felul de saltimbanci aflați în afara, dar nu neapărat certați cu

legea, a demarat odată cu așa numita „ciumă neagră” care a înjumătățit populația Europei între 1346 și 1353: în haosul legislativ și politic astfel instaurat, cete întregi de oameni migrau din zonele cele mai afectate de epidemie pentru a găsi hrană, adăpost și o formă sau alta de ocupație. Situația era de înțeles și nimeni nu a condamnat-o într-un context în care penuria forței de muncă era acută. Vagabondajul s-a transformat însă într-o problemă socială de amploare în secolul al XVI-lea, când populația Europei nu numai că se refăcuse după epidemia de ciumă, dar și crescuse semnificativ. Grupurile extinse de oameni aflați tot timpul în mișcare începuseră să reprezinte, conform autorităților laice și religioase, un pericol social. Noua ordine socială, simbolică și politică a stigmatizat exclușii, însemnându-i cu litera V (de la *vagrant* – rătăcitor, vagabond); apar acum legi împotriva săracilor și case speciale de corecție, în care sărăcia este percepută ca o anomalie, o scurtcircuitare nepermisă a nouii tip de societate, fiind asociată frecvent cu nebunia. Fenomenul ia amploare și pe fondul urbanizării Europei și a surclasării agriculturii (sat) de către comerț (oraș). Întocmai ca în problema contemporană a maidanezilor, se operează distincții între săracii „buni”, locali, și cei „străini”, culpabili exclusiv în baza propriei condiții alogene. E drept că aceste distincții sunt trasate de către autorități, Biserica având un rol decizional central în acest proces, nu

de către populație; dar, întocmai ca în cazul maidanezilor, o importantă parte a populației aproba și astfel reproducea noul consens social.

Indiferent că vorbim de oameni sau de animale, comunitățile și mai târziu societățile și-au instituit propriile ordini simbolice fundamentate pe limite, prejudecăți și excluderi specifice. Pe criteriile religioase sau ținând de moravurile burgheze, instituționalizate odată cu epoca iluministă, oamenii și-au ales hrana, vestimentația, și-au întemeiat familii, au proiectat în câmpul discursiv propria ordine înțeleasă ca nevoie de sens și de apartenență; propria închidere, dacă vreți. Lucrurile nu pot sta diferit nici astăzi, avertizează Mihăilescu, oricât credit am da ideologiilor militante care afirmă drepturile animalelor și egalitatea lor cu oamenii, de exemplu. Da, problema își are originile în antropomorfismul creștin, în care natura fusese creată pentru bunăstarea umană – și a fost perpetuată prin intermediul raționalismului european, care interpreta natura ca un uriaș mecanism așteptând să fie descoperit și subordonat de către o umanitate care, deși diferită în multe privințe esențiale de cea medievală, era identică cu aceasta relativ la modul în care se raporta la natură.

Mihăilescu subscrie la ideea înlocuirii antropomorfismelor de tot felul cu o forme specifice și funcționale de ecocentrism, dar atrage atenția asupra absolutizării drepturilor animalelor, omul ajungând astfel să aibă numai responsabilități față de

acestea, și niciun drept. Ori, în condițiile în care mii de oameni suferă și mor anual din cauza unei raportări inadecvate la problema câinilor vagabonzi, hrăniți de de către tot felul de altruști care fac astfel de gesturi individuale pentru a își liniști propria conștiință, dar care sunt profund anti-sociale dacă sunt puse în context – poate că avem mai degrabă nevoie de adăposturi specializate mai multe și mai încăpătoare, de sterilizări gratuite nu numai a câinilor vagabonzi, dar și a celor cu stăpâni, aceștia contribuind substanțial la creșterea populației de maidanezi – și, mai ales, poate că avem nevoie de o departajare mai fermă între spațiul public și spațiul privat, una care să nu mai perpetueze pernicioasă dintre maidanezii „noștri” și cei „străini”. Omul reprezintă o fază a evoluției naturii, nu o ruptură radicală față de natură, iar felul în care include animalele în modalitățile sale de înțelegere și autoînțelegere reprezintă cheia construirii unei lumi post-antropocentrice. Și totuși a oamenilor, singurele animale capabile de a numi și a clasifica celelalte animale. Consider că a înțelege prin asta doar dominația arbitrară a omului asupra naturii echivalează cu același tip de ideologie profesat de către naționalismul etnocultural, care fetișizează agresiv propriile particularități, subminând astfel, într-o primă fază, proiectul unei societăți democratice supra-etnice, așa cum sunt toate societățile democratice și, mai apoi, proiectul unei universalități „slabe”,

dialogice, inter-comunitare, inter-societale și, în sfârșit, inter-naționale.

Avem, deci, nevoie de noi strategii de incluziune, poate chiar de noi ordini simbolice, acestea fiind, ca orice tip de ordine, caracterizate de dinamism cel puțin în măsura în care înseamnă și stabilitate – de un nou tip de înțelegere socială, de altfel de măsuri politice în acest sens, de noi tipuri de disponibilitate, de noi forme

de deschidere pe care să le altoim pe propriile și inevitabilele noastre închideri, de noi tipuri de responsabilitate și rezonabilitate. Avem nevoie de toate acestea nu numai în ceea ce privește animalele, oricare ar fi acestea, ci în special în ceea ce privește oamenii.

Emanuel COPILAȘ